

Plus **Opinie**

Opinie: ‘Kritische en meerstemmige journalistiek is ook in crisistijd onmisbaar’

Om de pluriformiteit van politieke visies te waarborgen, dient de journalistiek tegendraadse stemmen en critici van het beleid ruimte te geven – juist ook in tijden van crisis, betogen Martijntje Smits en Peter van der Vlis.

Het Parool 19 november 2022, 03:00

Minister Ernst Kuipers staat de pers te woord. Tijdens de coronapandemie heerste een journalistiek klimaat met weinig ruimte voor kritiek op het regeringsbeleid. BEELD ANP / ANP

De Britse filosoof John Gray stelt dat mensen geneigd zijn om ethische kwesties, zoals slavernij en lijfstraffen, te beschouwen als natuurwetenschappelijke vraagstukken: zodra het probleem is opgelost, kun je het terzijde leggen en verder bouwen. Maar anders dan de tweede hoofdwet van de thermodynamica moeten ethische verworvenheden voortdurend onderhouden worden, aldus Gray. Voor je het weet is abortus weer illegaal.

Hetzelfde geldt voor de verworvenheid van onafhankelijke en pluriforme journalistiek, die voor een democratische rechtsstaat

essentieel is. In de richtlijnen van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) staat: “Journalisten zijn de waakhonden van de democratie. Zij controleren autoriteiten, instituties en het bedrijfsleven.”

Hoe zuinig zijn we op deze verworvenheid? In crisistijd blijkt de journalistieke controle op de macht geen vanzelfsprekendheid. Zo is door mediawetenschappers uitgebreid gedocumenteerd hoe tijdens de twee Golfoorlogen en de Kosovo-oorlog de berichtgeving in Amerikaanse media steevast ondergeschikt werd gemaakt aan politieke belangen.

Hoe zit dat dichterbij huis? Is de Nederlandse pers ‘crisisproof’? Is zij voldoende pluriform en onafhankelijk om in tijden van crisis de macht te bewaken?

Voedingsbodem voor stigmatisering

Onder de noemer ‘crisis’ presenteren overheden hun beleid steeds vaker alsof er geen alternatief is. Er moet ingegrepen worden, de maatregelen zijn pijnlijk maar onvermijdelijk; als we eensgezind op de tanden bijten, komen we er doorheen. Deze retoriek overheerste tijdens de coronapandemie en is ook zichtbaar bij het stikstofbeleid.

Hoe ver ga je hierin mee als journalist? In maart 2020 betoogde Pieter Klok, hoofdredacteur van *de Volkskrant*, dat in het licht van de coronacrisis eensgezindheid moest voorgaan op het controleren van de macht. Volgens hem was het in deze moeilijke tijd wenselijk om het regeringsbeleid te steunen; dat was immers gebaseerd op een gezaghebbende instelling als het RIVM. Voor het bespreken van afwijkende visies zag hij geen noodzaak. Deze lijn is door de Nederlandse **dagbladen en omroepen breed omhelsd** en tamelijk consequent volgehouden.

Dat schiep een journalistiek klimaat met weinig ruimte voor kritiek op het beleid en de onderliggende modellen. Kritiek gold al snel als onwetenschappelijk of onsolidair. Niet onderkend werd dat aan kritiek vaak een andere waarden- of belangenafweging ten grondslag ligt. Wie de maatregelen in twijfel trok, saboteerde de strijd tegen het virus, was de heersende gedachte. We zagen dat dit een voedingsbodem vormde voor stigmatisering (wappies, antivaxers) en polarisatie.

Het is in deze context dat vanuit de Verenigde Staten de term ‘mainstream media’ (MSM) naar Nederland is overgewaaid. Erachter gaat een sentiment schuil dat in de media onvoldoende aandacht wordt besteed aan denkbeelden binnen de samenleving die niet tot de mainstream behoren. “Er is in Nederland een klimaat ontstaan waarin een deel van het publiek zeer kritisch is komen te staan tegenover de pers,” zo luidde een conclusie van de jaarlijkse Persvrijheidsmonitor in 2021.

Alarmerende tendens

Dat is op zichzelf een verontrustend gegeven. Verontrustender wordt het wanneer de gedachte postvat dat dit wantrouwende

klimaat vooral ligt aan het afgehaakte publiek zelf. Dan dreigt een vicieuze cirkel, waarin twee kampen niet meer naar elkaar luisteren en zich ingraven in het eigen gelijk. We zien de grimmige gevolgen hiervan in de Verenigde Staten, waar de samenleving ernstig verdeeld is geraakt.

Wat is er nodig om deze alarmerende tendens te doorbreken? Ten eerste: journalistieke nieuwsgierigheid. Meer aandacht voor de groepen die vervreemd zijn geraakt en wat daarachter schuilgaat. Dit zijn niet alleen rechts-extremisten, zoals veel mensen lijken te denken. Ook linkse vrije geesten, getroffen ondernemers, confessionelen en onconventionele denkers uit het politieke midden voelden zich de afgelopen jaren steeds minder gehoord.

Ten tweede: bied deze groepen een plek binnen de 'MSM'. Wat de crisis-verslaggeving namelijk ook aan de dag heeft gelegd, is de verminderde diversiteit van het Nederlandse medialandschap. Enkele decennia geleden hadden de meeste kranten en omroepen nog een duidelijk ideologisch profiel. Er waren katholieke, protestante, sociaal-democratische en liberaal georiënteerde media. Ze brachten het nieuws vanuit hun eigen politieke en levensbeschouwelijke achtergrond, die doorsijpelde in de onderwerpkeuze en verslaggeving.

Bij elkaar houden

Inmiddels is Nederland grotendeels ontzuid. Net als de grotere politieke partijen hebben de meeste dagbladen en omroepen wel iets van hun oude signatuur behouden, maar ze zijn naar elkaar toegegroeid. Een progressief liberaal geluid overheerst, ook bij de commerciële zenders. Mede door de toegenomen vatbaarheid voor mediahypes komt het geregeld voor dat alle kranten en nieuwszenders dezelfde onderwerpen belichten, met min of meer dezelfde boodschap.

Wie een ander geluid wil horen, is aangewezen op kanalen zoals YouTube. Daar bevinden zich tussen serieuze platforms, zoals *De nieuwe wereld* en *Substack*, helaas ook allerlei complotdenkers en populistten. Het gevaar is dat die hun publiek meeslepen in gratis beweringen, vaak van uiterst rechtse signatuur.

Om dit te voorkomen, zouden reguliere media juist vaker een podium moeten geven aan wetenschappers, experts en politieke denkers met een ander perspectief op de stikstofproblematiek, het coronabeleid en de Oekraïne-oorlog. Als daarbij onwaarheden worden verkondigd, kunnen die worden ontrafeld. En niet zelden zal het dissidente geluid legitieme punten bevatten die tot nieuwe inzichten leiden.

Bovendien houden we zo de samenleving beter bij elkaar. Immers, is het niet zo dat iemand die zijn of haar afwijkende denkbeelden ergens terughoort of leest in het publieke debat, eerder geneigd is mee te blijven doen aan de democratische rechtsstaat?

Op zaterdagavond 26 november organiseert De Balie in samenwerking met De Vierde Golf een debat over

‘Journalistiek in crisistijd’.

Martijntje Smits is techniekfilosoof, Peter van der Vlis is jurist. Beiden zijn actief in De Vierde Golf, een politieke beweging die streeft naar een crisisbestendige democratie.

Martijntje Smits en Peter van der Vlis. BEELD MARTIJNTJE SMITS, JAN WILLEM TOEBES

Lees ook

Hoofdredacteur Nieuwsuur Pieter Klein: ‘Ik hoop nog meer een horzel in de pels van de macht te worden’

Hoe een Nederlandse ‘burgerjournaliste’ betrokken raakte bij het Russische leger

25 freelance-journalisten uitgerust met noodknop en camerabeveiliging

Roel Maalderink is terug met Plakshot: ‘Het mag aan talkshowtafels toch best wat inhoudelijker?’

Columns & Opinie

Nieuws

Opinie

‘De stad moet zich weren tegen krachten die onze waarden ondermijnen’

Plus **Paul Vugts**

Liever uitgebuit in de prostitutie dan creperen thuis

Best gelezen

Meer >

Opinie

‘Russische leug al jaren de west berichtgeving’

1 Justitie wil ruim 8 ton
'misdadwinst' afpakken van
gangsterrapper

2 De digitale euro komt eraan, maar
wat betekent dat voor het
betalingssysteem?

[Meer Columns & Opinie](#)

Wilt u belangrijke informatie delen met Het Parool?

Tip hier onze journalisten

Algemeen

[Contact](#)
[Privacystatement](#)
[Abonnementsvoorwaarden](#)
[Gebruiksvoorwaarden](#)
[Cookiebeleid](#)
[Privacy-instellingen](#)
[Auteursrecht](#)

Service

[Klantenservice](#)
[Krant niet bezorgd?](#)
[Mijn account](#)
[Vakantieservice](#)
[Adverteren](#)
[Losse verkoop](#)

Meer Parool

[Abonneren](#)
[Nieuwsbrieven](#)
[Digitale krant](#)
[De Parool Shop](#)
[RSS-feeds](#)
[Android apps](#)
[iOS apps](#)
[Facebook](#)
[Twitter](#)

Navigeer

[Archief](#)

Op alle verhalen van Het Parool rust uiteraard copyright.

Wil je tekst overnemen of een video(fragment), foto of illustratie gebruiken, mail dan naar copyright@parool.nl.

© 2022 DPG Media B.V. - alle rechten voorbehouden